

جغرافیا و توسعه شماره ۴۶ بهار ۱۳۹۶

وصول مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۰۹

تأیید نهایی: ۱۳۹۵/۰۸/۱۸

صفحات: ۷۹-۱۰۰

بررسی و ارزیابی نقش اجرای طرح هادی در توسعه گردشگری روستاهای توریستی

مطالعه‌ی موردی: روستای توریستی صور در شهرستان بناب

دکتر وکیل حیدری ساریان^۱، صغرا نیرومند شیشوان^{۲*}، علی مجنونی توناخانه^۳، محبوبه نقابی^۴

چکیده

تهیه و تدوین طرح‌های هادی در روستاهای توریستی از دو جنبه دارای اهمیت است، اول اینکه میزان موفقیت طرح‌های هادی وابسته به شرایط محیطی و انسانی بوده و دوم اینکه روستاهای توریستی بنا به کارکرد ویژه خود نیازمند انجام طرح‌های توسعه‌ی متناسب با کارکرد گردشگری هستند. تحقیق حاضر با هدف اصلی شناسایی و تحلیل آثار اجرای طرح هادی از دیدگاه سه گروه ساکنان روستاهای توریستی، گردشگران و ساکنان روستاهای فاقد گردشگری صورت گرفته است. تحقیق از نظر ماهیت، از نوع پژوهش‌های کمی، از لحاظ درجه کنترل متغیرها، پیمایشی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیقات میدانی محسوب می‌شود. جامعه‌ی آماری این تحقیق را تمامی سرپرستان خانوارهای روستای صور تشکیل می‌دهد (N=۷۲). علاوه بر این به منظور رعایت اصل برابری، ۷۲ نفر از گردشگران وارد شده به این روستا و ۷۲ نفر نیز از روستای فاقد گردشگری آلقو و به روش تصادفی ساده انتخاب شده است. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده گردید. روایی پرسشنامه با نظر پانلی از کارشناسان و پژوهشگران مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق تعداد ۱۵ پرسشنامه به صورت پیش‌آزمون در هر یک از گروه‌ها (مجموع ۴۵ پرسشنامه در سه گروه) انجام گرفت. مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس اصلی پرسشنامه روستای گردشگری صور ۰/۸۷۴، گردشگران ۰/۸۸۶ و روستای فاقد گردشگری ۰/۹۰۱ به دست آمد. نتایج به دست آمده از تحلیل عاملی نشان داد که انتظارات هر سه گروه در مورد عامل‌های کالبدی- ساختاری، اجتماعی، بهداشتی، اقتصادی و زیست‌محیطی متفاوت است. در مجموع ۷۳/۵ درصد از واریانس کل آثار اجرای طرح هادی را تبیین می‌نمودند. علاوه بر این نتایج آزمون Anova وجود تفاوت معنی‌دار بین انتظارات گروه‌ها اثبات و آزمون‌های تکمیلی- تعاقبی نیز نشان داد که بیشترین اختلاف بین گروه گردشگران و کمترین میزان شکاف بین دو گروه از روستاهاست. در نهایت با توجه به یافته‌های پژوهش بحث و پیشنهادات کاربری در زمینه‌ی بهبود وضعیت طرح‌های محدودی مورد مطالعه ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: طرح هادی روستایی، توسعه گردشگری، روستای توریستی، بناب^۵، روستای صور.

v-heidari@uma.ac.ir

s.nirouman.shishavan@bonabu.ac.ir

a.majnoui@bonabu.ac.ir

negabi.m@bonabu.ac.ir.com

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی

۲- عضو هیأت علمی گروه مهندسی معماری، دانشگاه بناب*

۳- مدرس مهندسی معماری، دانشگاه بناب

۴- عضو هیأت علمی گروه مهندسی معماری، دانشگاه بناب

۵- پژوهش حاضر بر گرفته از طرح پژوهشی با عنوان "تدوین سند راهبردی توسعه گردشگری روستای توریستی صور در شهرستان بناب" است که توسط دانشگاه بناب حمایت مالی شده است.

مقدمه

امروزه آثار مثبت و سازنده‌ی گردشگری در دست‌یابی به توسعه‌ی متوازن و همه‌جانبه در جوامع روستایی بر همگان آشکار شده است. به نحوی که هر یک از کشورها و در هر سطحی از توسعه با استفاده از ظرفیت‌های گردشگری اقدام به برنامه‌ریزی جهت توسعه در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی روستاهای خود می‌نمایند (Phillips et al, 2013: 96). از طرفی بررسی تجارب کشورهای مختلف در زمینه‌ی سیاست‌های توسعه‌ی روستایی بیانگر دو دسته از مؤلفه‌ها و رویکردهای اصلی می‌باشد: مؤلفه‌های گروه اول، شامل منابع توسعه اعم از منابع طبیعی و انسانی است. گروه دوم، شامل فضاهای توسعه و ساختار آن فضاها است، مانند شرایط جغرافیایی و اقلیمی که طرح‌های عمران روستایی شکل‌دهنده‌ی فضاها و کالبدهای محل زیست و فعالیت در محیط روستایی است (Messely et al, 2010: 22). بدیهی است که سطح برخورداری روستاها از منابع و قابلیت‌های طبیعی و انسانی روستاها که برگرفته از موقعیت جغرافیایی ممتاز روستا بوده، یکسان نیست (Amekawa, 2011: 121-122). به عبارتی، برخی از روستاها به دلیل شرایط و موقعیت مناسب دارای جذابیت‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی هستند که این عامل منجر به اطلاق روستاهای گردشگری برای این گروه از روستاها شده است. توانایی این‌گونه روستاها، همواره طیف وسیعی از افراد را که عمدتاً افراد خسته از زندگی شهرنشینی هستند به سمت خود جذب می‌نماید (Phillips et al, 2013: 102).

در این میان آنچه مسلم است اینکه امروزه صرف برخورداری روستاها از قابلیت‌های طبیعی و انسانی جهت جلب گردشگران کافی نبوده و این امر نیازمند فراهم‌سازی امکانات و زیرساخت‌های لازم و متناسب با خواست‌ها و نیازهای هر دو گروه از گردشگران و

جوامع محلی است (Komppula, 2014: 364). زیرا توسعه هر چه بیشتر گردشگری روستایی مستلزم تشویق گردشگران برای ورود و ماندگاری در روستاهای تأمین‌امکانات‌رفاهی آنان است (Komppula, 2014: 366). در زمینه‌ی اهمیت خدمات رفاهی در توسعه و رونق گردشگری روستایی، پراویتیرا^۱ (۲۰۱۰) عقیده دارد که دست‌یابی به توسعه از مسیر گردشگری نیازمند تأمین امکانات رفاهی و با در نظر گرفتن تابع سه‌گانه مردم، گردشگر و محیط است (Privitera, 2010: 62-63). علاوه بر این از نظر سند بروک^۲ (۲۰۱۰) توسعه گردشگری در روستاهای جهان سوم یک رویکرد دو جانبه است. بدین نحو که سیاست‌گذاران کشورهای در حال توسعه بایستی از توانمندی و نقش هر یک از مؤلفه‌های گردشگری و خدمات‌رفاهی در تقویت‌دیگری غافل نشوند (Sandbrook, 2010: 126). در طی چند دهه‌ی گذشته نیز در ایران برنامه‌های متعددی در راستای توسعه و عمران روستاها تهیه، تصویب و اجرا شده‌است. اغلب این برنامه‌ها بدون در نظر گرفتن اینکه روستایی دارای چه قابلیت‌ها و یا محدودیت‌هایی است، پیاده‌سازی شده و یا در صورت مدّ نظر قرار دادن نوع توانمندی‌ها و قابلیت‌های روستایی، به علت عدم جلب مشارکت روستاییان در عمل موفقیت‌چندانی نداشته است (پژوهشکده سوانح طبیعی، ۱۳۸۸: ۲۷).

یکی از مهم‌ترین طرح‌های توسعه‌ی روستایی که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی برای توسعه‌ی روستاها تهیه شده است طرح هادی روستایی می‌باشد که به منظور ایجاد تغییر و دست‌یابی به شرایط مطلوب زیستی در سکونتگاه‌های انسانی در نواحی روستایی به اجرا درآمده‌است (برزو و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۴). بطوری‌که می‌توان گفت که امروزه طرح هادی روستایی به عنوان تنها طرح عمرانی در محیط‌های روستایی در حال

برآوردهای کارشناسان، این روستا در مجموع دارای ۱۳ جاذبه‌ی گردشگری در دو بُعد طبیعی (چشمه آب معدنی، رودخانه دائمی، آب و هوایی کوهستانی، غارهای طبیعی، طبیعت بکر و دست نخورده و غیره) و تاریخی شامل (غارهای باستانی و زیرزمینی، مسجد تاریخی، فرهنگ خاص و سنتی اهالی، لباس سنتی و تاریخی و غیره) است. با توجه به مطالب گفته شده می‌توان گفت که مهم‌ترین سؤالی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که مهم‌ترین آثار اجرای طرح‌های هادی روستایی در روستاهای گردشگری چیست:

مبانی نظری پژوهش

گردشگری و گردشگری روستایی

به دلیل چند وجهی و میان رشته‌ای بودن گردشگری، از دیدگاه‌های مختلفی اعم از اقتصادی، جامعه‌شناختی، جغرافیا و مدیریتی می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد. شاید به همین دلیل است که تاکنون تعاریف متعددی از گردشگری با توجه به دیدگاه رشته‌های مختلف صورت گرفته است (Marques and Santos, 2015: 5).

آرتور بورمن^۱ (۱۹۳۱) گردشگری را چنین تعریف کرده است: گردشگری مجموعه مسافرت‌هایی را در برمی‌گیرد که به منظور استراحت و تفریح و تجارت یا دیگر فعالیت‌های شغلی و یا به منظور شرکت در مراسم خاص انجام گیرد و غیبت شخص گردشگر از محل سکونت دائم خود در طی این مسافرت موقتی و گذرا می‌باشد (Tian et al, 2016: 445).

از دیدگاه بازاریابی و بازاریابان گردشگری به مجموعه فعالیت‌هایی گفته می‌شود که در جریان مسافرت یک گردشگر اتفاق می‌افتد. این فرایند شامل هر فعالیت‌هایی که در جریان مسافرت یک گردشگر اتفاق می‌افتد مانند برنامه‌ریزی سفر، مسافرت به مقصد،

پیاپی‌سازی است که مسؤولیت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و زیر نظر معاونت عمران روستایی و روستای رفع مشکلات اساسی روستاهای کشور یعنی نابسامانی وضع کالبدی و کیفیت مسکن روستایی و تأمین نیازهای رفاهی روستاییان در حال اجرا می‌باشد (آمار و صمیمی‌شاری، ۱۳۸۸: ۴۵). از این‌رو، با در نظر گرفتن اهمیت طرح‌های هادی از یک‌سو و همچنین با توجه به اینکه امروزه این طرح تنها طرح اجرایی در روستاها بوده و از طرفی فعلاً برنامه و طرح جداگانه‌ای برای مدیریت و توسعه‌ی روستاهای گردشگری تدوین نشده است، لذا ضرورت و اهمیت تأمین نیازها و رفع موانع توسعه‌ی گردشگری در بطن طرح‌های روستایی دارای اهمیت زیادی است (رضوانی، ۱۳۹۰: ۱۷۰)؛ زیرا بررسی روند طراحی و اجرای طرح‌های هادی روستایی در محیط روستاهای گردشگرپذیر و ارزیابی آثار این طرح‌ها در ابعاد مختلف می‌تواند بسیار ضروری باشد، زیرا خدمات و کارکردهای مورد انتظار از طرح‌های هادی در روستاهای گردشگری با کارکردهای این طرح در روستاهای عادی تفاوت دارد (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۵)، توجه به انتظارات و خواست‌های ذینفعان مختلف از طرح‌های هادی روستایی، از یک‌سو اطلاعات لازم برای مدیران را از طریق یک فرایند بازخوردی کارآمد جهت مدیریت متفاوت و بهینه‌ی روستاهای گردشگری از روستاهای عادی فراهم می‌سازد تا آن‌ها بتوانند روش‌های مناسب‌تر و بهتری را برای تأمین خواست‌ها و نیازهای گردشگران و افراد محلی انتخاب نموده و از سوی دیگر، از طریق شناسایی ضعف‌ها و موانع زمینه را برای گسترش روزافزون تعداد گردشگران فراهم سازند (آمار و صمیمی‌شاری، ۱۳۸۸: ۴۵). روستای توریستی صور از توابع شهرستان بناب در استان آذربایجان شرقی نیز دارای قابلیت‌های گردشگری متعددی در ابعاد طبیعی و تاریخی است. بطوری‌که بر اساس

است که دانشمندان ابعاد و آثار گوناگونی را برای آن قائل شده‌اند، از این‌رو دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلفی در مورد توسعه‌ی گردشگری در مناطق روستایی و نحوه‌ی ارتباط آن با توسعه‌ی روستایی می‌توان بیان کرد؛ چنان‌که بسیاری توسعه‌ی گردشگری را تنها راه رشد و توسعه‌ی مناطق روستایی می‌دانند و تأکید می‌کنند گردشگری عنصر اساسی حرکت به سوی احیا و بازسازی مناطق روستایی "توسعه به رهبری گردشگری" است (McGehee et al, 2015: 1279).

جایگاه گردشگری در توسعه‌ی روستایی

با مرور ادبیات نظری در زمینه‌ی راهکارهای توسعه‌ی روستایی مشخص می‌شود که از میان نظریات ارائه شده، چهار دیدگاه بیش از سایر نظریات مورد توجه قرار گرفته است: دیدگاه اکولوژیک، دیدگاه کالبدی (فیزیکی)، دیدگاه مرکزیت یا بررسی مناسبات بیرونی و در نهایت دیدگاه کارکردی (آمار و صمیمی شارمی، ۱۳۸۸: ۴۴). بر مبنای دیدگاه کالبدی، منابع و قابلیت‌های طبیعی و انسانی بدون فراهم نمودن بسترها و زیرساخت‌های لازم جهت استفاده از آنها، نمی‌توانند عاملی در فرایند توسعه‌ی روستایی تلقی گردد و یا در فرایند توسعه‌ی روستایی مورد استفاده قرار گیرند (Knickel et al, 2009: 133)؛ این زیرساخت‌ها شامل طرح‌های عمران روستایی می‌شوند که برگرفته از ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی زندگی روستایی بوده و تأثیر دوگانه‌ای بر توسعه‌ی منابع انسانی و فراهم ساختن فضای مناسب برای جذب و نگاه‌داشت آن بوده و از سوی دیگر منجر به فراهم شدن بستر مورد نیاز برای تسهیل تولید اقتصادی و فعالیت‌های توسعه‌ای از سوی دیگر می‌شود (پژوهشکده سوانح طبیعی، ۱۳۸۸: ۱۴۷). از طرفی بررسی متون توسعه‌ی روستایی نشان می‌دهد که مدیریت توسعه‌ی روستایی با تکیه بر صنعت گردشگری نیز بیشتر در قالب دیدگاه کالبدی مورد بررسی قرار

اقامت، بازگشت و حتی یادآوری خاطرات آن نیز می‌شود. همچنین فعالیت‌هایی را که گردشگر به‌عنوان بخشی از سفر انجام می‌دهد نظیر خرید کالاهای مختلف و تعامل میان میزبان و میهمان را نیز در برمی‌گیرد. بطور کلی می‌توان هرگونه فعالیت و فعل و انفعالی را که در جریان سفر یک گردشگر اتفاق می‌افتد، گردشگری تلقی کرد (Lumsdon, les, 1997: 18). در سال ۱۹۴۲ اقتصاددان‌های سوئیسی که بیشتر صنعت گردشگری را محور تحقیقات و مطالعات خود قرار داده بودند، تعریف نسبتاً بهتری به دست دادند که از آن جمله می‌توان از تعریف هونزیکر-کراپف نام برد. به عقیده‌ی وی گردشگری عبارت است از ظهور مجموعه روابطی که از مسافرت و اقامت یک نفر غیر بومی بدون اقامت و اشتغال دائم در یک محل به وجود می‌آید (Marques and Santos, 2015: 7).

سازمان توریسم جهانی تعریف ذیل را در مورد گردشگری ارائه کرده است: "گردشگری، مجموعه کارهایی است که فرد در مسافرت و در مکانی خارج از محیط محصول خود انجام می‌دهد، این مسافرت بیش از یک سال طول نمی‌کشد و هدف آن تفریح، تجارت یا فعالیت‌های دیگر است" (Pamucar et al, 2015: 652-653). با توجه به تعریف جامع گردشگری می‌توان گفت که گردشگری روستایی نیز عبارت است از فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی و پیرامون آنها که در بردارنده‌ی آثاری مثبت و منفی برای محیط زیست روستا می‌باشد (Nair et al, 2015: 317-318). با توجه به اهمیت چندبعدی گردشگری در دستیابی به توسعه‌ی متوازن روستایی، امروزه این صنعت به‌عنوان یکی از شاخه‌های مهم و موفق در بین تمامی رشته‌های علمی دخیل در توسعه‌ی روستایی محسوب می‌شود. در طی چند دهه‌ی اخیر اهمیت و جایگاه گردشگری روستایی به قدری مورد توجه قرار گرفته

در روستاهای گردشگری اعتقاد دارد که رویکردهای برنامه‌ریزی در روستاهای گردشگری پذیر دارای ساختارهای منحصر به فردی است، زیرا گردشگری به صورت یک عرصه و در کنار عرصه‌هایی همچون محیط‌زیست، حمل‌ونقل، جمعیت، اقتصاد، بازاریابی غیره دارای شکنندگی زیادی است و این امر ضرورت و اهمیت نگاه ویژه در برنامه‌ریزی مختص روستاهای توریستی را دوچندان کرده است (Croy, 2010: 22-23). بدون شک رویکرد حاکم بر فرایند تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری روستایی در کشورهای مختلف برگرفته از فرآیندهای اقتصادی- اجتماعی و ساختارهای قدرت حاکم بر این کشور بوده است و در پی این فرآیندها نظریه پردازان امر توسعه نیز هر یک بخشی از ابعاد را مد نظر قرار دادند. به عنوان مثال چائونگ^۴ از نظریه‌پردازان توسعه‌ی روستایی از مکتب کمونیسم در برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری روستایی به باز طراحی روابط اجتماعی روستایی، تقسیم ابزار تولید در روستا، تقویت سازمان‌های اجتماعی، تقویت کارآفرینی روستایی، رفع تبعیض و نابرابری اجتماعی و ترویج مشارکت و بهره‌وری عمومی را مورد نظر قرار داده است (Chuang, 2010: 1315-1316).

فرگسون^۵ نظریه‌پرداز آمریکایی نیز از منظر مکتب کاپیتالیسم عقیده دارد که رویکرد غالب در برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری روستایی بایستی مبتنی بر تبلیغ و بازاریابی، افزایش عرضه و تقاضا، جذب حداکثری گردشگر، استفاده‌ی بهینه از منابع گردشگری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، بهره‌وری اقتصادی و مالکیت زمین‌ها و منابع جذب گردشگر باشد (Ferguson, 2011: 349-351).

پیروان مکتب سوسیالیسم و لاتور^۶ از جمله یکی از نظریه‌پردازان برجسته این مکتب عقیده دارند که برنامه‌ریزی توسعه‌ی روستایی مبتنی بر گردشگری

گرفته است (Cawley & Gillmor, 2008: 318-319). برای گردشگری در زمینه‌ی توسعه‌ی همه جانبه به روستاها، نقش چندگانه محول شده است. به عبارتی گردشگری روستایی به عنوان بخشی از موتور محرک توسعه روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد می‌شود (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۸). پذیرش نقش چندگانه توسط صنعت گردشگری منجر به ارتباط این رشته با رشته‌ها و تخصص‌هایی مانند کشاورزی، صنعت، خدمات و مدیریت شده است (مولائی هاشجین، ۱۳۸۶: ۱۰۸).

در این زمینه ژایو^۱ عقیده دارد که تعدد نقش‌های گردشگری روستایی منجر به تأکید روزافزون بر قابلیت‌های این صنعت در زمینه‌ی سیاست‌های توسعه‌ی محلی و منطقه‌ای شده است. از نظر وی این عامل منجر به تعریف گردشگری با ابهامات زیادی مواجه شده و ممکن است ارائه‌ی تعریف واحد و جهان‌شمول امکان‌پذیر نباشد (Xiao, 2010: 44-45). گذشته از این‌که گردشگری دارای آثار متعدد چند جانبه در توسعه‌ی روستایی است، شکل‌گیری و توسعه‌ی این صنعت نیز دارای پیش‌نیازهایی بوده که گذشته از وجود جاذبه‌ها به عنوان مرجع رونق گردشگری، نیازمند تأمین زیرساخت‌های لازم است (McAreavey and McDonagh, 2011: 177).

در این زمینه سو^۲ اعتقاد دارد که گردشگری برخلاف سایر کالاها و خدمات دارای زنجیره‌ای از فعالیت‌های اقتصادی، زیرساختی و خدماتی مرتبط به هم بوده که دارای آثار متقابل می‌باشد. از نظر وی وجود ارتباط متقابل بین گردشگری با سایر فعالیت‌ها این صنعت را از فعالیت‌های صرفاً اقتصادی خارج کرده و نیازمند یک سیستم مدیریتی پیچیده کرده است (Su, 2011: 1440).

کروی^۳ نیز در مورد شرایط خاص برنامه‌های توسعه

4-Chuang
5-Ferguson
6-Latorre

1-Xiao
2-Su
3-Croy

بایستی از توانایی لازم جهت ایجاد انسجام همگانی، تقویت توانایی‌های اجتماعی و روان‌شناختی، بهبود فضاهای کالبدی و فیزیکی روستاها، سهم همگانی در توسعه روستایی، تقویت مالکیت همگانی، ایجاد NGO و تعاونی‌ها، افزایش دانش و مهارت روستاییان و در نهایت مسؤلیت همگانی در حفاظت از محیط زیست از طریق لغو مالکیت خصوصی برخوردار باشد (Latorre, 2014: 3-5). علاوه بر این‌ها مرور تجارب کشورهای پیشرو در امر برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری روستایی نشان می‌دهد که بیشتر این کشورها یا دارای برنامه جداگانه و مختص در امور روستاهای توریستی بوده و یا در بطن برنامه کلان توسعه‌ی روستایی خود فصول خاصی برای روستاهای گردشگرپذیر تدوین نمودند (Karanasios & Burgess, 2008: 171). از جمله آن‌ها کشور بریتانیا می‌باشد که از دهه‌ی ۱۹۸۰ میلادی اقدام به تدوین برنامه‌ی منسجم و همه‌جانبه جهت توسعه‌ی گردشگری روستایی نموده است. ویژگی اصلی برنامه‌ی توسعه‌ی مختص روستاهای توریستی انگلستان (SPRTD)^۱ مبتنی بر سه اصل اساسی: ۱- تجاری‌سازی گردشگری با رویکرد مشارکت محلی؛ ۲- هدف‌گذاری بلندمدت؛ به نحوی که توسعه‌ی گردشگری انگلستان از سال ۱۹۸۰ شروع شده و تا سال ۲۰۲۰ میلادی ادامه خواهد یافت و ۳- تعریف دقیق اجزای برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری روستایی جهت استفاده‌ی بهینه از همه‌ی ظرفیت‌ها.

(Karanasios and Burgess, 2008: 174).

مدیریت روستاهای گردشگری در کشورهای مجارستان و هلند نیز دارای ساختار مخصوص و دقیقی بوده که بیشتر مبتنی بر حفظ محیط زیست، کاهش آثار منفی بحران‌های اقتصادی و زیست-محیطی در روستاهای گردشگری و حتی رویکرد اصلاحی در ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی در برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری روستایی می‌باشد

طرح هادی و توسعه‌ی گردشگری روستایی

طرح هادی روستایی با در پیش گرفتن رویکردی مبتنی بر محوریت تحولات کالبدی در توسعه‌ی روستاها، به اجرای پروژه‌هایی پرداخت که همگی در پی دگرگون ساختن کالبد روستاها و به تبع آن دستیابی به توسعه‌ی روستایی بودند (پاپلی‌یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۵: ۴۸).

طرح هادی یا به عبارتی طرح جامع توسعه‌ی روستایی، راهنمای مصوبی برای هدایت عملیات سازندگی و آبادانی در روستاها، با آگاهی از وضعیت فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی آن‌ها است (شهبازی، ۱۳۸۹: ۲۲۵). در واقع، طرح هادی طرحی است که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود، میزان و مکان گسترش آتی و نحوه‌ی استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف را برحسب مورد در قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی یا طرح‌های جامع ناحیه‌ای تعیین می‌نماید (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲). در قالب طرح‌های روستایی، پروژه‌های عمرانی- کالبدی مختلفی در سطح روستاها اجرا می‌شوند. به‌هرحال، همان‌طور که اشاره شد، تکیه و تمرکز اصلی طرح هادی بر جنبه‌های فیزیکی و کالبدی استوار شده است، اما بدون تردید، این تغییر و دگرگونی در کالبد روستاها، بدون در نظر گرفتن

پیشینه‌ی پژوهش

تاکنون پژوهشی که به صورت منسجم ویژگی‌های طرح‌های روستایی را در روستاهای گردشگری مورد بررسی قرار داده باشد، انجام نیافته است، ولی بررسی و مرور مطالعات داخلی و خارجی نشان می‌دهد که مطالعات مشابهی در مورد ویژگی‌های برنامه‌های توسعه‌ی روستاهای گردشگری ارائه شده است:

سو^۱ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان "توسعه‌ی گردشگری روستایی: برنامه (PAT) در توسعه‌ی گردشگری روستایی نونگ‌جیا^۲ در چین" ضمن بررسی آثار مثبت گردشگری روستایی در اقتصاد رو به رشد چین، به این نتیجه رسید که این برنامه از طریق تمرکز بر بازسازی اجتماعی جوامع روستایی، کاهش فقر روستایی و توسعه‌ی پایدار توانسته است که در بازسازی اقتصاد چین نقش سازنده ایفا کند. علاوه بر این وی در این پژوهش پیشنهاد کرده است که برنامه PAT ضمن تمرکز ویژه بر روی روستاهای توریستی، هماهنگی و انسجام بیشتری با برنامه‌های بالادست توسعه منطقه‌ای چین برقرار کند.

لیونل^۳ (۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان "رویکردهای غالب در برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری روستایی" به این نتیجه رسیده است که بین رضایت‌مندی گردشگران از کیفیت خدمات در روستاهای گردشگری با آموزش زنان، سطح مشارکت روستاییان، توزیع مواد غذایی مطابق با سلیقه‌ی گردشگران، معماری بومی، توسعه‌ی گردشگری پایدار، حفاظت محیط‌زیست و اشتراک‌گذاری تجارب در بین مردم همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود داشته است. در نهایت آن‌ها پیشنهاد کرده‌اند که با توجه به وجود ضرورت‌های خاص در برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری، مدیران محلی بایستی در بطن برنامه‌های کلان توسعه اقدام به طراحی برنامه‌های ویژه برای روستاها و مناطق گردشگری نمایند.

ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی مختص هر روستا دارای کارکرد سازنده نخواهد بود (وارثی و صابری، ۱۳۸۸: ۳)؛ همچنان که نتایج مطالعات متعدد در این زمینه حاکی از آن است که اجرای طرح‌های روستایی به‌عنوان یک‌متغیر بیرونی، تحت تأثیر ترکیب سنی و جنسی، نوع معیشت، منابع، امکانات و محدودیت‌های محیطی، سطح فرهنگ و ایدئولوژی، ساختارها و نهادها، سطح توسعه‌ی سیاسی و حتی سطح روابط کشور با ملل و کشورهای خارجی قرار دارد. (عناستانی، ۱۳۸۸: ۱). از نظر دانشمندان آنچه در مورد رویکردهای مختلف در برنامه‌ریزی روستاهای گردشگری اهمیت دارد، این است که با وجود نگرش‌ها و روش‌ها و ابزارهای مختلف در تهیه، تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه در روستاهای گردشگری، همه این برنامه‌ها در توجه جدی به تأمین خدمات مورد نیاز از طریق برنامه‌های ویژه رویکرد مشترک داشته‌اند (پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۵: ۴۷). در ایران نیز یکی از مهم‌ترین برنامه‌هایی که در مسیر برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ی روستایی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در حوزه‌ی طرح‌های توسعه‌ی کالبدی روستاها مورد توجه قرار گرفته است، طرح هادی روستایی می‌باشد (مولائی هسجین، ۱۳۸۶: ۱۰۶).

در این زمینه عناستانی (۱۳۸۸) عقیده دارد که وجود ساختارهای مدیریتی ویژه در مدیریت روستاهای توریستی ضرورت اتخاذ رویکردهای نوین در تهیه، تدوین و اجرا طرح‌های هادی روستایی را در مورد روستاهای هدف گردشگری و نمونه‌ی گردشگری اجتناب‌ناپذیر ساخته است، از نظر وی ویژگی‌های منحصر به فرد روستاهای گردشگری در ابعاد ساماندهی کالبدی، تناسب محیطی، تقویت ساختارها و زیرساخت‌های رفاهی- خدماتی، آموزش و تقویت مهارت‌های ویژه گردشگری، برندسازی، سرمایه‌گذاری و دوره‌ی بازگشت سرمایه منجر به اتخاذ رویکردهای متفاوت در مدیریت و برنامه‌ریزی روستاهای گردشگری شده است.

ظرفیت‌های گردشگری برای حفظ میراث فرهنگی مالزی پاسخ دهد.

بارک^۳ (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان "گردشگری روستایی در اسپانیا" اقدام به بررسی ضرورت‌های برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری روستایی در اسپانیا نموده و ضمن بررسی نقاط ضعف و قوت برنامه‌های اجرا شده‌ی قبلی به این نتیجه رسیده‌اند که رویکرد حاکم بر برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری روستایی در این کشور بایستی مبتنی بر دیدگاه همه جانبه بوده و در ارتباط با ایجاد تغییرات مثبت منطقه‌ای، اوقات فراغت، پاسخ‌دهی مناسب به نیازهای ذینفعان محلی، هماهنگی جوامع روستایی با تغییرات مدرن اسپانیا قرار گیرد.

رکن‌الدین و افتخاری و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان "ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه‌ی گردشگری پایدار روستایی مطالعه‌ی موردی: دهستان لواسان کوچک" اقدام به بررسی ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاسی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری روستایی نموده‌اند. نتایج یافته‌های پژوهش آنان با استفاده از رویکردهای چهارگانه نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید مشخص نموده است که بیشترین نیاز و آسیب‌پذیری روستاهای گردشگری در محدوده لواسان کوچک در دو بعد زیست‌محیطی و محدودیت منابع و امکانات بوده است. لذا آنان در پژوهش خود پیشنهاد کردند که در روستاهای توریستی، رویکرد اصلی طرح هادی بیشتر به سمت تأمین امکانات رفاهی و خدماتی و حفظ زیبایی محیط‌زیست طبیعی باشد.

رضازاده و انوری (۱۳۸۸) در پژوهش خود با عنوان "رویکردی بر توانمندی طرح‌های هادی با تأکید بر توسعه‌ی پایدار گردشگری روستایی، مطالعه‌ی موردی: روستای لجی سراوان" ضمن بررسی تفاوت‌های زیستی موجود بین روستاهای گردشگری با سایر

برکل و وربووک^۱ (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان "سیاست‌های حساس‌روستایی: بررسی تغییرات مکانی به عنوان گزینه‌ای جهت توسعه‌ی روستایی در اروپا"، اقدام به بررسی توسعه‌ی گردشگر در روستاها از منظر سیاست‌های مکانی و منطقه‌ای نموده‌اند.

نتایج یافته‌های آنان با استفاده از آزمون رگرسیون لجستیک نشان داده است که بین سیاست‌های پشتیبانی توسعه‌ی روستایی در اروپا از بعد کشاورزی، توزیع فضایی امکانات و حفاظت از عرصه‌های طبیعی روستایی و توسعه‌ی گردشگری روستایی در اتحادیه‌ی اروپا همبستگی مثبت وجود داشته است. علاوه بر این نتایج یافته‌های پژوهش نشان داده است که نتایج فوق در غرب و شمال غربی اروپا به دلیل آگو قرار دادن سیاست‌های آمایش سرزمین بیشتر از نقاط دیگر این قاره بوده است. لذا آنان در نهایت پیشنهاد کردند که ضرورت تدوین یک سند جامع توسعه‌ی گردشگر برای اروپا با در نظر گرفتن ویژگی‌های مکانی الزامی است.

ابراهیم و عبدالرزاق^۲ (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان "اقامتگاه‌های توریستی و برنامه‌ی توسعه‌ی جوامع روستایی در مالزی" ضمن بررسی تحلیل از فرآیند برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگر در سطح جهان به این نتیجه رسیده‌اند که در این کشور ضرورت تنظیم یک برنامه‌ی منسجم به منظور ایجاد هماهنگی در زمینه‌ی تقویت روستاهای گردشگرپذیر و در داخل وزارت گردشگری مالزی ضروری می‌باشد. علاوه بر این از نظر آن‌ها برنامه‌ی فوق بایستی بتواند به نیازهای ویژه‌ی روستاهای توریستی مالزی در زمینه‌هایی مانند تغییرات اجتماعی، سرمایه‌گذاری اضافه درآمد حاصل از توسعه‌ی گردشگری، رفع نگرانی‌های زیست‌محیطی حاصل از توسعه‌ی گردشگری، استفاده از گردشگری به عنوان کاتالیزوری جهت توسعه و ترویج توسعه‌ی اجتماعی در جوامع روستایی و در نهایت استفاده از

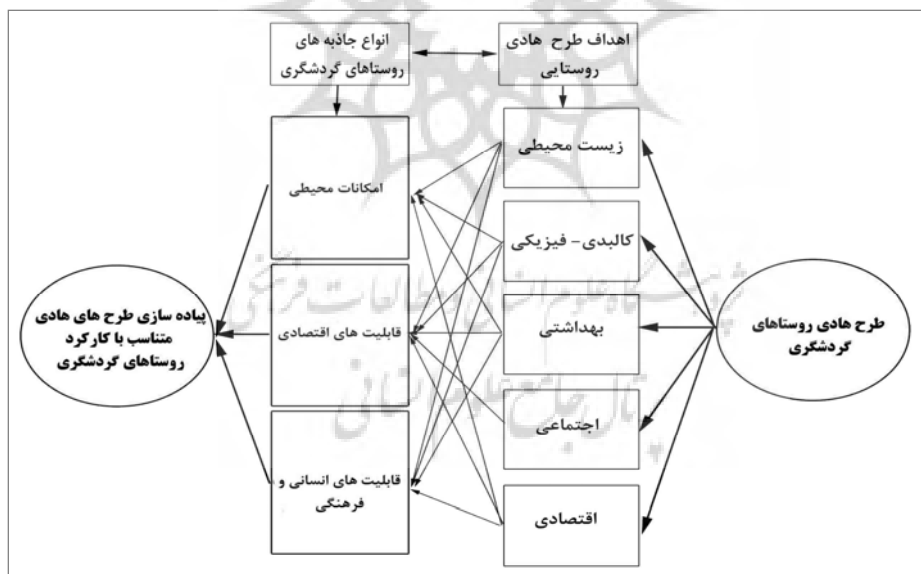
اجتماعی در بافت‌های باارزش تاریخی بوده است، همخوانی ندارد.

مدل مفهومی تحقیق

با توجه به اینکه این تحقیق از نوع پژوهش‌های اکتشافی محسوب می‌شود، بر اساس مرور ادبیات نظری و پژوهش‌های گذشته و مؤلفه‌ها و نشانگرهای ارائه شده در این مطالعات، فهرستی جامع از متغیرها و نشانگرهای مرتبط با آثار اجرای طرح‌های در مناطق روستایی تدوین شد. فهرست اولیه نشانگرهای کیفی و نظری بر اساس قرابت و همگنی مفهومی و محتوایی در قالب پنج دسته آثار زیست‌محیطی، کالبدی- فیزیکی، بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی دسته‌بندی شده و بر مبنای آن الگوی مفهومی پژوهش ترسیم گردید (شکل ۱).

روستاهای عادی به این نتیجه رسیدند که طرح هادی روستاهای توریستی بایستی مبتنی بر طراحی دهکده‌های سبز باشد. آن‌ها در پژوهش خود در زمینه‌ی طراحی و پیاده‌سازی دهکده‌ی سبز پیشنهاد کردند که این طرح بایستی در بطن طرح هادی روستایی و با لحاظ کردن ویژگی‌های مختص روستاهای توریستی صورت گیرد.

عنابتانی و اکبری (۱۳۹۱) در پژوهش خود با عنوان "ارزیابی طرح‌های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از دیدگاه روستاییان، مطالعه‌ی موردی: شهرستان جهرم" به این نتیجه رسیدند که از نظر روستاییان طرح‌های هادی روستایی در بخش حفاظت از بافت‌های باارزش تاریخی کمترین تأثیر مثبت را داشته و این عامل با نقش و کارکرد روستاهای توریستی که بیشتر به دلیل وجود غنای فرهنگی و



شکل ۱: الگوی مفهومی پژوهش

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

مواد و روش‌ها

این تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع همبستگی و علی است. گردآوری داده‌های مورد نیاز با استفاده از روش اسنادی (داده‌های ثانویه) و میدانی (داده‌های

اولیه) بوده است. جهت تعیین تعداد پرسشنامه مورد نیاز (حجم نمونه) در تحقیق حاضر از فرمول کوکران استفاده شد. همان‌طوری که گفته شده جامعه‌ی مورد مطالعه در این پژوهش برابر همه سرپرستان خانوارهای موجود در این روستا می‌باشد (N=۷۲). به منظور

برابری در آزمون، ۷۲ نفر نیز از گردشگران وارد شده به این روستا و ۷۲ نفر نیز از سرپرستان خانوارهای ساکن در روستای غیر توریستی آلقو به عنوان حجم نمونه انتخاب شده است. روش نمونه‌گیری از بین گردشگران و روستای فاقد گردشگری به صورت تصادفی ساده بوده است.

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه می‌باشد که شامل دو بخش مشخصات فردی و حرفه‌ای پاسخ‌گویان (شامل پنج پرسش) و سؤالات استنباطی پژوهش است. پرسش‌های موجود در پرسشنامه اساساً از سؤالات بسته و بر مبنای طیف

لیکرت پنج سطحی (خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵) تشکیل شده است. متغیرها از طریق بررسی و مرور ادبیات نظری در حیطه‌ی مسأله‌ی مورد پژوهش به ویژه پژوهش‌های صورت گرفته در داخل و خارج از کشور و مصاحبه‌ی حضوری و نیمه ساختارمند با متخصصان شناسایی و استخراج شده‌اند. در نهایت ۵۳ متغیر جهت بررسی در قالب متغیرهای کالبدی-ساختاری ۱۶ متغیر، اجتماعی ۹، بهداشتی ۱۰، اقتصادی ۹ و زیست‌محیطی ۹ متغیر انتخاب شده است (جدول ۱).

جدول ۱: متغیرهای پژوهش

بهبودی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی (ایجاد ایمنی بیشتر در برابر خطر وقوع سوانح طبیعی همچون زلزله، سیل و ...)، ایجاد و بهبود وضعیت راه‌ها و مسیرهای ارتباطی روستا (آسفالت، روشنایی، درختکاری و ...)، تعریض و احداث معابر (فرعی و اصلی) در سطح روستا، توسعه و گسترش وسعت و محدوده (مکانی - جغرافیایی) روستا، گسترش فضاهای تفریحی - ورزشی در روستا مانند احداث پارک، اماکن ورزشی و ...، زیباسازی و بهبود فضای محیطی روستا (شامل جدول‌گذاری، احداث میادین، ایجاد معابر و ...)، توجه به زیبایی ظاهری روستا، ایجاد مراکز اقامتی موقت، توجه به سایه‌بان‌ها و نورگیرها در معابر درون روستا، توجه به سبک معماری سنتی، توجه به میلمان روستایی (ایستگاه‌ها، آمان‌های روستایی، تابلوهای راهنما و ...)، نظارت بر ساخت‌وساز در روستا، تقویت وسایط نقلیه عمومی، حفاظت از بناهای باارزش روستا، هدایت توسعه آبی روستایی، توجه به مکان‌یابی کاربری اراضی	کالبدی ساختاری
افزایش ارتباطات و بهبود دسترسی روستاییان به سایر مناطق، افزایش علاقه‌مندی و رضایتمندی روستاییان از محیط روستا، بهبود کیفیت زندگی مردم روستایی، بهبود دسترسی روستاییان به خدمات بهداشتی، اداری، آموزشی، انتظامی، تفریحی و ...، کاهش مهاجرت روستاییان به‌ویژه جوانان از روستا و افزایش ماندگاری آنان، افزایش اعتماد روستاییان به دولت و برنامه‌های اجرایی از سوی نهادهای دولتی، توجه به نهادهای حمایتی و تأمین اجتماعی در روستا، حل تعارضات بین اهالی روستا، ارتقای سطح دانش و مهارت روستاییان، تسهیل دسترسی محصلین به منابع مطالعه (کتابخانه، اینترنت و ...)	اجتماعی
دفع بهداشتی پساب‌ها و فاضلاب‌های خانگی، بهبود وضعیت سیستم شبکه‌ای آب و فاضلاب روستا، کاهش آلودگی ناشی از گردوغبار به دلیل آسفالت معابر، هدایت و جمع‌آوری آب‌های سطحی در روستا، دفن بهداشتی زباله‌ها، ایجاد مراکز بهداشتی و درمانی در روستا، دایر کردن مرکز معاینه دام و طیور در روستا، واکسیناسیون دام، کنترل حیوانات موذی در روستا، ارائه مشاوره رایگان تنظیم خانواده	بهداشتی
حفظ قیمت اراضی در سطح مناطق روستایی، افزایش درآمد روستاییان، توسعه فعالیت‌ها و مشاغل غیر کشاورزی، افزایش میزان اشتغال جوانان، افزایش پس‌انداز روستاییان، افزایش میزان سرمایه‌گذاری در روستا، توزیع بذره‌های کشاورزی پربازده، ایجاد فروشگاه‌ها و متنوع تأمین مایحتاج روستایی، ایجاد و تقویت تعاونی‌های روستایی	اقتصادی
حفاظت از اراضی کشاورزی و کاهش تبدیل آن‌ها به کاربری‌های غیر کشاورزی، ایجاد و توسعه پارک‌های روستایی، درختکاری معابر درون روستایی، حفاظت از چشم‌اندازهای طبیعی روستایی، حفظ بهداشت آب، ایجاد سیل بند، ترویج کشت محصولات ارگانیک، ارتقای کیفیت بصری جاذبه‌های طبیعی، کاهش آلودگی صوتی	زیست‌محیطی

- بین انتظارات سه گروه از ساکنان روستاهای گردشگری، روستاهای فاقد گردشگری و گردشگران از نظر آثار زیست‌محیطی طرح‌های هادی تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛
- بین انتظارات سه گروه از ساکنان روستاهای گردشگری، روستاهای فاقد گردشگری و گردشگران از نظر آثار کالبدی- فیزیکی طرح‌های هادی تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛
- بین انتظارات سه گروه از ساکنان روستاهای گردشگری، روستاهای فاقد گردشگری و گردشگران از نظر آثار بهداشتی طرح‌های هادی تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛
- بین انتظارات سه گروه از ساکنان روستاهای گردشگری، روستاهای فاقد گردشگری و گردشگران از نظر آثار اقتصادی طرح‌های هادی تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛
- بین انتظارات سه گروه از ساکنان روستاهای گردشگری، روستاهای فاقد گردشگری و گردشگران از نظر آثار اجتماعی طرح‌های هادی تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

محدوده‌ی پژوهش

روستای صور جزء شهرستان بناب، بخش مرکزی و دهستان بناجوی شمالی در استان آذربایجان شرقی واقع شده است. این روستا از شمال به دامنه‌ی جنوبی سهند، از سمت شمال به روستای توتاخانه و از سمت غرب با روستاهای هرگلان باراز و تجرک در شهرستان عجب‌شیر و در منطقه‌ی توریستی قلعه‌چایی هم‌جوار است. فاصله‌ی روستای صور با مرکز شهرستان ۲۳ کیلومتر است (شکل شماره‌ی ۲).

روایی پرسشنامه با نظر پانل متخصصان و کارشناسان در زمینه‌ی موضوع مورد پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. علاوه بر این جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق، پیش‌آزمون (شامل ۱۵ نفر از هرکدام از نمونه‌ها و در مجموع ۴۵ پرسشنامه برای سه گروه روستای صور، گردشگران و روستای بدون گردشگری آلقو) انجام گرفت. پایایی پرسشنامه با مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای گروه روستای صور ۰/۸۷۴، گروه گردشگران ۰/۸۸۶ و روستای فاقد گردشگری آلقو ۰/۹۰۱ به دست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده با استفاده از بسته‌ی نرم‌افزاری SPSS²² صورت گرفته و نتایج تحقیق در دو بخش اطلاعات توصیفی (شامل فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و آزمون‌های استنباطی (شامل تحلیل عاملی) و آزمون Anova و آزمون‌های تکمیلی- تعقیبی توکی و شفه^۱ ارائه گردید. شایان ذکر است که تحلیل عاملی نامی عمومی است برای برخی از روش‌های آماری چند متغیره که هدف اصلی آن خلاصه کردن داده‌ها است. این روش به بررسی همبستگی درونی تعداد زیادی از متغیرها می‌پردازد و در نهایت آنها را در قالب عامل‌های محدودی دسته‌بندی کرده و تبیین می‌کند (کلاتری، ۱۳۸۲: ۲۳۳). آزمون استنباطی Anova نیز یک آزمون پارامتری بوده که در آن به بررسی واریانس بیش از دو یا چند جامعه می‌پردازد. آزمون‌های تکمیلی-تعقیبی شفه و توکی نیز به‌عنوان آزمون‌های تکمیل‌کننده نتایج آزمون Anova و از طریق رد فرض صفر واریانس اقدام به مقایسه تفاوت‌های در بین همه‌ی گروه‌ها می‌پردازد (غیاث‌وند و خاصی، ۱۳۹۲: ۱۱۴ و ۱۲۴). در نهایت با توجه به اهداف مطرح شده در این پژوهش، فرضیات زیر در این پژوهش مطرح و مورد آزمون قرار گرفتند:



شکل ۲: موقعیت جغرافیایی روستای صور و آلقو

تهیه و ترسیم، نگارندگان، ۱۳۹۴

زمستان‌های سرد و پوشیده از برف و تابستان‌های ملایم و خنک است. در مجموع این روستا دارای ۱۳ جاذبه‌ی گردشگری شناخته‌شده است. روستای آلقو نیز در فاصله ۱۸ کیلومتری مرکز شهرستان بناب و بر سر راه روستای توریستی صور قرار گرفته است. روستای آلقو با ارتفاع ۱۳۱۰ متر از سطح آب‌های آزاد در موقعیت دشتی و بدون جاذبه گردشگری است (طرح هادی روستای صور، ۱۳۹۰ و طرح هادی روستای آلقو، ۱۳۸۶).

از نظر موقعیت طبیعی، روستای صور در یک وضعیت کوهستانی و دره‌ای تنگ پای‌کوهی قرار گرفته و این توپوگرافی روستا منجر به احداث ساختمان‌ها به صورت پلکانی، طبیعت بکر و دست نخورده، غارهای باستانی و طبیعی شده است. همچنین از نظر باستان‌شناسان و تاریخ‌دانان قدمت این روستا به حدود سه هزار سال پیش می‌رسد. روستای گردشگری صور با ارتفاع ۲۴۱۴ متر از سطح آب‌های آزاد دارای

جدول ۲: مشخصات اجتماعی روستای صور و آلقو

نام	جمعیت	بعد خانوار	میانگین تعداد زنان روستا	میانگین تعداد مردان روستا	نرخ رشد	باسودای مردان	باسودای زنان	اشتغال مردان	اشتغال زنان
صور	۷۲	۳/۷۶	۴۶/۴۹	۵۳/۵۱	-۲/۷	۸۸/۳	۷۷	۹۹/۵۲	۹۸/۸۷
آلقو	۱۱۱	۳/۱۲	۴۸/۶۵	۵۱/۳۵	-۱/۱۴	۹۴/۶۵	۸۹/۴۹	۹۸/۲۷	۹۸/۳۴

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰

یافته‌های پژوهش

بر اساس اطلاعات کسب شده، از نظر جنسیت در هر سه گروه، بیشترین تعداد پاسخ‌گویان را مردان تشکیل داده‌اند. بدین صورت که در روستای گردشگری صور ۸۷ درصد، گردشگران ۷۶/۳۸ درصد و روستای فاقد گردشگری آلقو ۷۰/۸۳ درصد از پاسخ‌گویان از گروه مردان بوده است. به لحاظ سنی نیز، در روستای توریستی صور، گروه سنی در حدود ۴۰ الی ۴۵ سال با ۴۷/۲۲ درصد، گروه سنی ۳۵ الی ۴۰ سال با ۵۴/۱۶ درصد و در گروه گردشگران گروه سنی ۴۰ الی ۴۵ سال با ۴۸/۶۱ درصد دارای بیشترین میزان فراوانی بوده است. علاوه بر این از نظر نوع اشتغال نیز شغل کشاورزی در دو گروه روستای توریستی صور و روستای فاقد گردشگری به ترتیب با ۷۰/۸۳ و ۷۵ درصد دارای بیشترین توزیع فراوانی بوده است. در بین گروه گردشگران نیز شغل آزاد با ۴۸ درصد دارای بیشترین میزان توزیع فراوانی بوده است. در رابطه با سطح سواد نیز در دو گروه روستای گردشگری و روستای فاقد گردشگری بطور مشترک سطح راهنمایی به ترتیب با ۴۰/۲۷ و ۳۷/۵ درصد و گروه گردشگران تحصیلات متوسطه با ۶۸/۰۵ درصد دارای بیشتری میزان فراوانی بوده است. در نهایت از نظر سطح

درآمد نیز در دو گروه روستای توریستی صور و روستای فاقد گردشگری، متوسط درآمد ۵۰۰ هزار الی یک میلیون به ترتیب با ۵۱/۳۸ درصد و ۵۲/۷۷ درصد و متوسط درآمد یک میلیون الی یک میلیون پانصد هزار با ۴۷/۲۲ درصد در بین گروه گردشگران دارای بیشترین میزان فراوانی بوده است.

نتایج آزمون تحلیل عاملی

به منظور تحلیل انتظارات سه گروه از ساکنان روستای توریستی صور، گردشگران وارد شده به روستای صور و روستای فاقد گردشگری آلقو از اجرای طرح‌های هادی" و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام از متغیرها در قالب عامل‌های دسته‌بندی شده، از تحلیل عاملی استفاده شد. به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص آثار اجرای طرح هادی، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معنی‌داری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO (جدول ۳)، در هر سه گروه مورد مطالعه، حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی بود.

جدول ۳: مقدار KMO و آزمون بارتلت و سطح معنی‌داری

انتظارات از طرح‌های روستایی	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معنی‌داری (Sig.)
روستای گردشگری	۰/۷۷۹	۹۷۶/۰۷۸	۰/۰۰۰
گردشگران	۰/۷۶۸	۹۶۸/۶۵۲	۰/۰۰۰
روستاهای فاقد گردشگری	۰/۷۹۶	۹۹۴/۴۵۸	۰/۰۰۰

مأخذ: نیرومند شیشوان و همکاران، ۱۳۹۴

درصد واریانس و درصد واریانس جمعی در جدول (۴) ارائه شده است. شایان ذکر است عامل‌های استخراج شده در این مرحله از مدل تحلیل عاملی

عامل‌های استخراج شده از نظر انتظارات سه گروه از ساکنان روستای توریستی صور، گردشگران و ساکنان روستای فاقد گردشگری، همراه با مقدار ویژه،

برای روستای فاقد گردشگری، ۱۷/۱۶ درصد از تغییرات واریانس کل را تبیین می‌نماید. در این عامل بیشترین تغییرات واریانس مربوط به گروه گردشگران با ۱۸/۲۸ درصد و کمترین میزان مربوط به روستای گردشگری صور با ۱۶/۴۲ درصد می‌باشد. چهارمین عامل بارگذاری شده تحت عنوان عامل اقتصادی نام-گذاری شده است. این عامل با مقدار ویژه ۸/۹۷۴ برای ساکنان روستای صور، ۳/۶۹۷ برای گردشگران وارد شده به این روستا و ۸/۷۸۶ برای روستای فاقد گردشگری، توانایی تبیین ۱۵/۵۲ درصد از تغییرات واریانس کل را داراست. در نهایت، عامل آخرین تحت عنوان عامل زیست‌محیطی بارگذاری شد. در این عامل نیز ساکنان روستای صور با مقدار ویژه ۳/۳۵۷، گردشگران با ۸/۶۷۵ و روستای فاقد گردشگری با ۴/۴۵۸ حدود ۱۱/۸۸ درصد از تغییرات کل واریانس را تبیین می‌نماید. این پنج عامل در مجموع ۷۳/۵۰ درصد واریانس کل را تبیین کرده‌اند.

مطابق با تقسیم‌بندی متغیرها در قسمت روش‌شناسی پژوهش بوده است. عامل نخست تحت عنوان عامل "کالبدی-زیرساختی" با مقدار ویژه ۷/۸۷۵ برای گروه روستای توریستی، ۸/۴۶۹ برای گردشگران و ۷/۵۴۷ برای روستای فاقد گردشگری به تنهایی تبیین‌کننده ۱۷/۶۳ درصد از واریانس کل بوده است. بیشترین انتظار از اجرای طرح‌های در این عامل مربوط به گروه گردشگران با ۱۹/۱۵ درصد و کمترین میزان مربوط به گروه روستای فاقد گردشگری آلقو با ۱۶/۵۱ درصد بوده است. پس از آن، عامل بعدی با نام عامل "اجتماعی" با مقدار ویژه ۴/۹۸۹ برای روستای توریستی صور، ۴/۳۵۰ برای گردشگران و ۴/۶۷۸ برای روستای فاقد گردشگری توانسته است ۱۱/۳۱ درصد از واریانس کل را تبیین نماید. در این عامل بیشترین انتظار از پیامدهای طرح‌های مربوط به روستای گردشگری صور با ۱۱/۶۳ درصد و کمترین میزان انتظار مربوط به گروه گردشگران با ۱۰/۷۴ درصد بوده است. عامل بعدی تحت عنوان عامل بهداشتی نام‌گذاری شده است. این عامل با مقدار ویژه ۷/۴۵۶ برای روستای صور، ۸/۷۵۳ برای گردشگران و ۷/۶۴۳

جدول ۴: عامل‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آن‌ها به تفکیک گروه‌ها

ردیف	عامل‌ها	گروه‌های مطالعه	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی	میانگین درصد واریانس از نظر سه گروه
۱	کالبدی- زیرساختی	روستای گردشگری	۷/۸۷۵	۱۷/۲۵	۱۷/۲۵	۱۷/۶۳
		گردشگران	۸/۴۶۹	۱۹/۱۵	۱۹/۱۵	۱۷/۶۳
		روستای فاقد گردشگری	۷/۵۴۷	۱۶/۵۱	۱۶/۵۱	۱۷/۶۳
۲	اجتماعی	روستای گردشگری	۴/۹۸۹	۱۱/۶۳	۲۸/۸۸	۱۱/۳۱
		گردشگران	۴/۳۵۰	۱۰/۷۴	۲۹/۸۹	۱۱/۳۱
		روستای فاقد گردشگری	۴/۶۷۸	۱۱/۵۸	۲۸/۰۹	۱۱/۳۱
۳	بهداشتی	روستای گردشگری	۷/۴۵۶	۱۶/۴۲	۴۵/۳	۱۷/۱۶
		گردشگران	۸/۷۵۳	۱۸/۲۸	۴۸/۱۷	۱۷/۱۶
		روستای فاقد گردشگری	۷/۶۴۳	۱۶/۸۰	۴۴/۸۹	۱۷/۱۶
۴	اقتصادی	روستای گردشگری	۸/۹۷۴	۲۰/۶۳	۶۴/۹۳	۱۵/۵۲
		گردشگران	۳/۶۹۷	۷/۱۵	۵۵/۳۲	۱۵/۵۲
		روستای فاقد گردشگری	۸/۷۸۶	۱۸/۷۹	۶۳/۶۸	۱۵/۵۲
۵	زیست‌محیطی	روستای گردشگری	۵/۳۵۷	۸/۸۶	۷۵/۷۹	۱۱/۸۸
		گردشگران	۸/۶۷۵	۱۷/۸۸	۷۳/۲۰	۱۱/۸۸
		روستای فاقد گردشگری	۵/۴۵۸	۸/۹۱	۷۲/۵۹	۱۱/۸۸

مأخذ: نیرومند شیشوان و همکاران، ۱۳۹۴

وضعیت قرارگیری مجموعه متغیرهای مرتبط با
انتظارات هریک از سه گروه ساکنان روستای توریستی
صور، گردشگران و روستای فاقد گردشگری آلفو از آثار
طرح هادی، با توجه به عوامل استخراج‌شده با فرض
واقع شدن متغیرهای دارای بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵
پس از چرخش عامل‌ها به روش وریماکس، در جدول
(۵) ارائه شده است.

جدول ۵: متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی به دست آمده از ماتریس چرخش یافته به تفکیک گروه

عامل‌ها	متغیرها	بار عاملی
کالبدی- ساختاری	روستای گردشگری	بهبودی و مقاوم‌سازی، ایجاد و بهبود راه‌های ارتباطی، تعریض و احداث معابر فرعی روستا، بهبود محیط روستا
	گردشگران	حفاظت از بناهای بارز، سبک معماری سنتی، گسترش فضاهای تفریحی- ورزشی، زیباسازی و بهبود محیط روستا، حفاظت از بناهای بارز، توجه به زیبایی ظاهری روستا
	روستای فاقد گردشگری	بهبودی و مقاوم‌سازی، هدایت توسعه آبی روستا، وضعیت راه‌های ارتباطی روستا، تقویت وسایط نقلیه عمومی، احداث پارک‌ها و اماکن ورزشی
اجتماعی	روستای گردشگری	بهبود کیفیت زندگی، بهبود کیفیت دسترسی به انواع بهداشتی، اداری و... خدمات، ارتقای دانش و مهارت روستاییان
	گردشگران	افزایش رضایت‌مندی از محیط زندگی روستایی، بهبود کیفیت دسترسی به انواع بهداشتی، اداری و...، حل تعارضات بین اهالی روستا، تسهیل دسترسی به منابع مطالعه
	روستای فاقد گردشگری	بهبود کیفیت زندگی، بهبود کیفیت دسترسی به انواع بهداشتی، اداری و...، افزایش ماندگاری تحصیل‌کردگان، ارتقای دانش و مهارت روستاییان، توجه به نهادهای حمایتی در سطح روستا
بهداشتی	روستای گردشگری	دفع پساب‌ها و فاضلاب‌های خانگی، هدایت و جمع‌آوری آب‌های سطحی، کنترل حیوانات مودی، دفن بهداشتی زباله‌ها
	گردشگران	دفع بهداشتی زباله‌ها، دفع پساب‌ها و فاضلاب‌های خانگی، هدایت و جمع‌آوری آب‌های سطحی، ایجاد مراکز بهداشتی و درمانی
	روستای فاقد گردشگری	بهبود وضعیت سیستم شبکه‌ای آب و فاضلاب روستا، کنترل حیوانات مودی در روستا، دفن بهداشتی زباله‌ها، بهبود وضعیت سیستم شبکه‌ای آب و فاضلاب روستا
اقتصادی	روستای گردشگری	افزایش درآمد روستاییان، افزایش میزان اشتغال جوانان، توزیع بذره‌های کشاورزی پربازده، توسعه فعالیت‌ها و مشاغل غیر کشاورزی
	گردشگران	افزایش میزان سرمایه‌گذاری در روستا، ایجاد فروشگاه‌ها و متنوع‌تأمین مایحتاج روستایی، ایجاد و تقویت تعاونی‌های روستایی
	روستای فاقد گردشگری	افزایش میزان اشتغال جوانان، افزایش درآمد روستاییان، توزیع بذره‌های کشاورزی پربازده، توسعه فعالیت‌ها و مشاغل غیر کشاورزی، افزایش میزان سرمایه‌گذاری در روستا
زیست‌محیطی	روستای گردشگری	ایجاد سیل بند، حفاظت از اراضی کشاورزی و کاهش تبدیل آن‌ها به کاربری‌های غیر کشاورزی، کاهش آلودگی صوتی، درخت‌کاری معابر درون روستایی
	گردشگران	حفاظت از چشم‌اندازهای طبیعی روستایی، ارتقای کیفیت بصری جاذبه‌های طبیعی، ایجاد و توسعه پارک‌های روستایی
	روستای فاقد گردشگری	حفاظت از اراضی کشاورزی و کاهش تبدیل آن‌ها به کاربری‌های غیر کشاورزی، ایجاد سیل بند، حفظ بهداشت آب، درخت‌کاری معابر درون روستایی

مأخذ: نیرومند شیشوان و همکاران، ۱۳۹۴

در این میان متغیرهای مرتبط با آثار کالبدی-ساختاری طرح‌های هادی با مقدار $F=۱۳/۵۲۴$ دارای بیشترین میزان انتظار از سوی سه گروه بوده و بعد از آن نیز به ترتیب متغیرهای بهداشتی، اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی قرار دارند. (جدول ۶)

نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان داد که تفاوت سه‌گروه از ساکنان روستای توریستی صور، گردشگران و ساکنان روستای فاقد گردشگری در تمامی ابعاد پنج‌گانه آثار طرح‌های هادی روستایی در سطح ۰/۰۰۰ و ضریب خطای ۰/۰۵ درصد معنی‌دار بوده است.

جدول ۶: نتایج آزمون Anova در مورد انتظارات مختلف از آثار طرح‌های هادی روستایی

P	F	میانگین مربعات	درجه‌ی آزادی	مجموع مربعات	شاخص‌ها	
۰/۰۰۰*	۱۳/۵۲۴	۶۷/۱۴۵	۳	۲۰۴/۳۲۱	بین گروه‌ها	کالبدی-ساختاری
۰/۰۰۰*	۱۰/۲۳۸	۶۳/۶۳۴	۳	۱۹۸/۳۶۵	بین گروه‌ها	اجتماعی
۰/۰۰۰*	۱۲/۶۹۳	۶۶/۴۵۷	۳	۲۰۱/۸۷۶	بین گروه‌ها	بهداشتی
۰/۰۰۰*	۹/۶۸۷	۵۸/۶۵۳	۳	۱۸۹/۵۲۳	بین گروه‌ها	اقتصادی
۰/۰۰۰*	۱۰/۶۵۴	۶۲/۳۷۸	۳	۱۹۴/۶۳۴	بین گروه‌ها	زیست محیطی

مأخذ: نیرومند شیشوان و همکاران، ۱۳۹۴

حاکمی از آن است که بین آثار طرح‌های هادی در توسعه‌ی روستایی از نظر ساکنان روستای گردشگری، گردشگران و ساکنان روستای فاقد گردشگری آلفو تفاوت معناداری وجود دارد. (جدول ۷)

نتایج آزمون‌های تعقیبی توکی و شفه نشان داد که تفاوت درونی سه گروه مورد مطالعه در هیچ یک از مراحل پژوهش معنادار نیست؛ اما تفاوت بیرونی گروه‌ها در زمینه‌ی انتظارات آن‌ها از آثار طرح‌های هادی دارای تفاوت معنادار است. بطورکلی نتایج

جدول ۷: نتایج آزمون توکی و شفه در مورد شکاف بین آثار طرح‌های هادی روستایی از نظر گروه‌های سه‌گانه

فاصله اطمینان		Sig	Est.error	اختلاف میانگین (۱،۲،۳)	گروه‌ها سه‌گانه	آثار طرح‌های هادی	
کران بالا	کران پایین						
۰/۹۰۹۵	-۶/۵۰۶۵	۰/۰۰۰	۱/۶۵۴۲۵	-۲/۶۰۰۰	X ₂ X ₃	ساکنان روستای گردشگری (X ₁)	Tukey-HSD
-۱/۴۹۰۵	-۸/۹۰۹۵						
۶/۵۰۹۵	-۰/۹۰۹۵	۰/۰۰۰	۱/۶۵۴۲۵	۲/۶۰۰۰	X ₁ X ₃	گردشگران (X ₂)	
۱/۳۰۹۵	-۶/۱۰۹۵						
۸/۹۰۹۵	۱/۴۹۰۵	۰/۰۰۰	۱/۶۵۴۲۵	۵/۲۰۰۰*	X ₁ X ₂	روستای فاقد گردشگری (X ₃)	
۶/۱۰۹۵	-۱/۳۰۹۵						
۱۰/۷۶۰	-۶/۶۷۶۰	۰/۰۰۰	۱/۶۵۴۲۵	-۲/۶۰۰۰	X ₂ X ₃	ساکنان روستای گردشگری (X ₁)	Scheffe
-۱/۳۲۴۰	-۹/۰۷۶۰						
۶/۶۷۶۰	-۱۰/۷۶۰	۰/۰۰۰	۱/۶۵۴۲۵	۲/۶۰۰۰	X ₁ X ₃	گردشگران (X ₂)	
۱/۴۷۶۰	-۶/۲۷۶۰						
۹/۰۷۶۰	۱/۳۲۴۰	۰/۰۰۰	۱/۶۵۴۲۵	۵/۲۰۰۰*	X ₁ X ₂	روستای فاقد گردشگری (X ₃)	
۶/۲۷۶۰	-۱/۴۷۶۰						

مأخذ: نیرومند شیشوان و همکاران، ۱۳۹۴

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

تجزیه و تحلیل نتایج آزمون تحلیل عاملی نشان می‌دهد که مهم‌ترین انتظارات ساکنان روستای توریستی صور به ترتیب مربوط به عامل‌های اقتصادی، کالبدی-ساختاری، بهداشتی، اجتماعی و زیست‌محیطی بوده است. همین مورد در رابطه با گردشگران به ترتیب مربوط به عامل‌های کالبدی-ساختاری، بهداشتی، زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی بوده است. در نهایت مهم‌ترین انتظار گروه روستای فاقد گردشگری نیز به ترتیب مربوط به عامل‌های اقتصادی، بهداشتی، کالبدی-ساختاری، اجتماعی و زیست‌محیطی می‌باشد. به عبارتی می‌توان گفت که مسائل و مشکلات اقتصادی درگیر جوامع روستایی منجر به این شده که ساکنان روستاهای توریستی طرح‌های هادی روستایی را به عنوان ابزاری برای رفع مشکلات اقتصادی و نابرابرهای اقتصادی بین جوامع شهری و روستایی تلقی نموده‌اند. بطوری‌که توجه به چهار عامل بارگذاری شده (افزایش درآمد روستاییان، افزایش میزان اشتغال جوانان، توزیع بذره‌های کشاورزی پربازده، توسعه فعالیت‌ها و مشاغل غیر کشاورزی) نشان می‌دهد که عامل‌هایی که به زعم روستاییان از توان بالایی برای بهبود سریع‌تر وضعیت معیشتی آنان اثرگذار است با مقدار با عاملی ۰/۹۰۰ از نظر روستاییان ساکن در روستای گردشگری صور بارگذاری شده و حتی بر اساس مصاحبه عمیق صورت گرفته با آنان نشان داد که عامل کالبدی-ساختاری نیز به عنوان عامل دوم ناشی از توقعات اقتصادی روستاییان از طرح‌های هادی در راستای رفع مشکلات ساختاری-کالبدی است.

بررسی و تجزیه-تحلیل نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه نیز در مورد وجود اختلاف معنی‌دار در بین هر سه گروه از گردشگران، ساکنان روستای توریستی صور و ساکنان روستای بدون گردشگری آلقو نیز نشان داد که با وجود اختلاف معنی‌دار از نظر انتظارات

آنان از آثار اجرای طرح‌های هادی روستایی در هر دو گروه از روستاهای گردشگری و فاقد گردشگری، آثار ساختاری-کالبدی به عنوان مهم‌ترین اثر از نظر هر سه گروه بوده است. علت اصلی آن ناشی از رویکرد فعلی در طرح‌های هادی است که علی‌رغم تأکید و پیش‌بینی قانون طرح‌های هادی روستایی در مورد ضرورت توجه طرح‌های هادی روستایی در جهت توسعه همه‌جانبه روستاها، به دلیل عدم پیاده‌سازی کامل طرح‌های هادی روستایی، ساکنان روستاها نیز در مورد اهداف و وظائف طرح‌های هادی روستایی شناخت دقیقی ندارند. همچنین نتایج آزمون‌های تکمیلی-تعاقبی توکی و شفه در رابطه با مقایسه‌ی دو به دویی بین گروه‌های سه‌گانه از نظر وجود انتظار از پیامد اجرای طرح‌های هادی و همچنین به منظور روشن ساختن اینکه کدام متغیرها از نظر کدام گروه از اهمیت بیشتری نسبت به گروه مقایسه داشته است، به کاربرده شده و نتایج تمامی مقایسات دو به دویی نشان داد که در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ بین انتظارات سه گروه ساکنان روستای گردشگری، گردشگران و ساکنان روستای فاقد گردشگری اختلاف معنی‌دار وجود دارد. در واقع نتایج این آزمون‌ها در راستای تکمیل نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه بوده است.

نتیجه

روستاهای گردشگری در مقایسه با سایر روستاهای عادی دارای شرایط انسانی-اجتماعی و زیست‌محیطی خاصی بوده و اجرای طرح‌های توسعه در این روستاها اعم از طرح هادی و یا هر طرح دیگری از حساسیت و پیچیدگی خاصی برخوردار است؛ زیرا برخلاف دیگر روستاها که هدف اصلی طرح‌های هادی هدایت‌ساختار فیزیکی روستا و فراهم‌ساختن تسهیلات لازم جهت بهبود وضعیت کالبدی-فیزیکی مسکن روستایی آن‌ها می‌باشد. این اهداف در روستاهای دارای جاذبه‌های گردشگری بایستی به نحوی صورت

توریستی صور متغیرهای بهبود کیفیت زندگی، دسترسی به امکانات بهداشتی و اداری و ارتقای مهارت از اولویت بیشتری برخوردار است. درحالی‌که از نظر گردشگران متغیرهای افزایش رضایت‌مندی از محیط زندگی روستایی، بهبود کیفیت دسترسی به انواع مراکز بهداشتی، اداری و...، حل تعارضات بین اهالی روستا، تسهیل دسترسی به منابع مطالعه از اهمیت بالاتری برخوردار است. از نظر ساکنان روستای فاقد گردشگری آلقو نیز متغیرهایی مانند افزایش ماندگاری تحصیل‌کردگان در روستا و توجه به نهادهای حمایتی در روستا از اهمیت زیادی برخوردار است.

این نتایج با نتایج پژوهش ول کوک و ناریان (۲۰۰۰) هم‌خوانی داشته است. با وجود اشتراک انتظارات هر سه گروه در مورد ضرورت فراهم ساختن امکانات رفاه اجتماعی، روستاییان بیشتر به دنبال بهبود رفاه خود از طریق افزایش کیفیت زندگی و ارتقای دانش و مهارت بوده‌اند. درحالی‌که گردشگران خواهان ارتقای رفاه خود از طریق بهبود دسترسی به خدمات و رفع تعارضات بین آنان و روستاییان بوده‌اند. بررسی تفاوت‌های انتظارات سه گروه در مورد عامل بهداشتی نیز نشان داد که ساکنان روستای توریستی صور بیشتر به دنبال متغیرهایی مانند دفع بهداشتی زباله و فاضلاب و همچنین کنترل حیوانات موزی بوده‌اند، در حالی‌که ساکنان روستای فاقد گردشگری آلقو علاوه بر موارد فوق، متغیرهایی مانند بهبود سیستم آب شرب روستا و سیستم جمع‌آوری فاضلاب روستا نیز دارای اولویت بالاتری هستند.

در نهایت از نظر گردشگران، علاوه بر موارد فوق، ایجاد مراکز خدمات بهداشتی و اورژانسی نیز دارای اهمیت بیشتری است. این یافته‌ها تا حدودی با نتایج پژوهش عنابستانی و اکبری (۱۳۹۰) مطابقت داشته است. تفاوت انتظارات سه گروه از افراد مورد مطالعه در مورد عامل اقتصادی نیز بدین صورت بوده است که ساکنان هر دو روستا بیشتر به دنبال افزایش درآمد خود، ایجاد اشتغال برای جوانان و تحصیل‌کردگان

گیرد که ضمن هدایت توسعه‌ی روستا، برای رفع مناسب خواست‌های و نیازهای گردشگران، جوامع محلی نیز پاسخ مناسب و اصولی را پیش بینی نماید. این موضوع از طریق نتایج تحقیق حاضر نیز مورد تأیید قرار گرفته است. براساس نتایج این پژوهش با توجه به نوع خواست‌ها و نیازهای ذینفعان، انتظارات آنان از طرح‌های هادی نیز متفاوت بوده است. به عبارتی بر اساس نتایج یافته‌های پژوهش حاضر عامل کالبدی- زیرساختی به‌عنوان عامل نخست وارد مدل تحلیل عاملی گردیده و بیشترین میزان واریانس را به خود اختصاص داده است. در این زمینه بر اساس یافته‌های تحقیق، از نظر ساکنان روستای توریستی صور، بهسازی و مقاوم‌سازی، ایجاد و بهبود راه‌های ارتباطی، تعریض و احداث معابر فرعی روستا، بهبود محیط روستا به عنوان مهم‌ترین عامل‌های مؤثر در توسعه‌ی روستایی محسوب می‌شود. متغیرهای حفاظت از بناهای با ارزش، سبک معماری سنتی، گسترش فضاهای تفریحی- ورزشی، زیباسازی و بهبود محیط روستا، حفاظت از بناهای با ارزش، توجه به زیبایی ظاهری روستا از نظر گردشگران وارد شده به روستای صور، به‌عنوان مهم‌ترین متغیرهای مورد انتظار از آثار طرح‌های هادی در توسعه‌ی روستاها بوده است. متغیرهای بهسازی و مقاوم‌سازی، هدایت توسعه‌ی آبی روستا، بهبود وضعیت راه‌های ارتباطی روستا، تقویت وسایط نقلیه عمومی، احداث پارک‌ها و اماکن ورزشی به‌عنوان متغیرهای مهم‌تر مورد انتظار از طرح‌های هادی در توسعه روستاها از نظر ساکنان روستای فاقد گردشگری بوده است.

این نتایج یا نتایج یافته‌های پژوهش دابرو و همکاران (۲۰۰۹) مطابقت داشته است. در این زمینه می‌توان گفت که بیشتر انتظارات ساکنان هر دو گروه از روستای گردشگری و روستای فاقد گردشگری در مقایسه با گردشگران از همگرایی بیشتری برخوردار است. عامل بعدی بارگذاری شده تحت عنوان عامل اجتماعی است. در این عامل از نظر ساکنان روستای

در زمینه‌ی کالبدی به منظور ایجاد همگرایی بیشتر بین انتظارات هر سه گروه فوق بهتر است که ضمن توجه به بهسازی و مقاوم‌سازی روستاها، تعریض معابر، از طریق توجه به اصول روان‌شناسی محیطی در طراحی و پیاده‌سازی متغیرهای کالبدی، انتظارات گردشگران نیز برآورد شود.

در زمینه‌ی بهبود وضعیت اجتماعی روستاهای گردشگرپذیر نیز می‌توان از طریق افزایش کمیّت و کیفیت خدمات و همچنین ارائه آموزش‌های تخصصی به گردشگران و ساکنان روستاها، سطح فرهنگ و دانش عمومی آنان را ارتقا بخشید.

در رابطه با وضعیت متغیرهای بهداشتی نیز می‌توان از طریق بهبود بهداشت عمومی روستا و همچنین ارتقای کیفیت خدمات مراکز بهداشتی و اورژانسی رضایت هر سه گروه را جلب نمود.

نکته‌ی قابل توجه در مورد متغیرهای اقتصادی نیز این است که همه‌ی انتظارات روستاییان اعم از روستاییان ساکن روستاهای توریستی و روستاهای عادی از طریق توسعه‌ی گردشگری و افزایش درآمد روستاییان قابل دستیابی است؛ بنابراین در راستای دستیابی به این عامل پیشنهاد می‌شود از طریق توجه به نیازهای اقتصادی گردشگران در روستاها، زمینه‌ی لازم جهت رفع نیازهای روستاییان شکل گیرد.

در نهایت در مورد بهبود وضعیت زیست محیطی روستاهای گردشگری نیز می‌توان عنوان نمود که از طریق جلوگیری از ساخت‌وساز بی‌رویه در روستاها و به‌خصوص روستاهای توریستی، توسعه پارک‌ها و فضاهای سبز درون روستایی و جلوگیری از تخریب چشم‌اندازهای طبیعی روستایی، نیازهای هر سه گروه رفع و رضایت آنان جلب شود.

روستا، تنوع مشاغل و توزیع بذر پر محصول بوده‌اند. درحالی‌که گردشگران بیشتر به دنبال ایجاد فروشگاه‌ها و تعاونی‌های تأمین مایحتاج و افزایش سرمایه‌گذاری در سطح روستاها هستند.

این نتایج با نتایج یافته‌های پژوهش بریدن هان و ویکنز (۲۰۰۴) همخوانی داشته است. در نهایت عامل زیست محیطی به عنوان آخرین عامل مورد بررسی در این پژوهش بود که نتایج بررسی‌ها نشان داد ساکنان روستاهای توریستی بیشتر انتظار ایجاد سیل بند، حفاظت از اراضی کشاورزی و غیره را دارند. ساکنان روستاهای فاقد گردشگری نیز بیشتر مربوط به عدم تغییر کاربری اراضی، حفظ بهداشت آب و درخت‌کاری معابر درون روستایی بوده است. درحالی‌که انتظارات گردشگران بیشتر مربوط به حفاظت از چشم‌انداز طبیعی و انسانی روستا، ارتقای کیفیت بصری جاذبه‌ها و ایجاد پارک‌های روستایی بوده است. تفاوت انتظارات سه گروه بیشتر مربوط به نیازهای گردشگران در زمینه مشاهده‌ی محیط طبیعی و سالم روستا و به دوراز آلودگی شهرها بوده است.

نتایج حاصل از پیاده‌سازی آزمون ANOVA نیز نشان داد که بین انتظارات هر سه گروه در مورد آثار طرح‌ها هادی در پنج بعد کالبدی- ساختاری، اجتماعی، بهداشتی، اقتصادی و زیست‌محیطی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین نتایج آزمون‌های تکمیلی و تعاقبی نشان داد که بیشترین شکاف بین گروه گردشگران با روستای فاقد گردشگری و کمترین میزان شکاف گردشگران با روستای گردشگری و کمترین شکاف بین روستای توریستی و روستای عادی بوده است.

پیشنهادات

با توجه به ابعاد متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش به ترتیب در زمینه‌ی کالبدی، اجتماعی، بهداشتی، اقتصادی و محیط‌زیستی پیشنهادات کاربردی زیر ارائه می‌گردد:

منابع

- آمار، تیمور؛ رضا صمیمی شرمی (۱۳۸۸). ارزشیابی آثار کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: بخش خمام شهرستان رشت)، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۲۷، سال بیست‌وهشتم، صفحات ۵۵-۴۴.
- برزو، غلامرضا؛ ایوب شاه حسینی؛ محمد صادق عباسی - زاده قنوتی؛ اقدس ولی‌زاده؛ محمد باقرنسب؛ مجید بهرامی؛ سارا عبدالملکی؛ کیومرث زرافشانی (۱۳۸۹). ارزشیابی کیفی اجرای طرح‌های هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه: کاربرد نظریه‌ی بنیانی، پژوهش‌های روستایی، شماره ۳، دوره ۱، صفحات ۱۷۲-۱۵۳.
- پاپلی‌یزدی، محمدحسین؛ محمدامیر ابراهیمی (۱۳۸۵). نظریه‌های توسعه‌ی روستایی، سمت، تهران.
- پژوهشکده سوانح طبیعی (۱۳۸۸). ارزشیابی آثار اجرای طرح‌های روستایی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تهران.
- حافظ رضازاده، معصومه؛ محمود رضا انوری (۱۳۸۸). رویکردی بر توانمندی‌های طرح‌های هادی با تأکید بر توسعه‌ی پایدار گردشگری روستایی پژوهش موردی: روستای لجی سراوان، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه‌ی کالبدی روستا، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه‌ی روستایی در ایران، چاپ چهارم، قومس، تهران.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ داود مهدوی؛ ناهید اکبری سامانی (۱۳۹۲). ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک)، دوره ۴۵، شماره ۱، ۱۲۳-۱۴۶.
- شهبازی، اسماعیل (۱۳۸۹). درآمدی بر آسیب‌شناسی توسعه روستایی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- عنابستانی، علی‌اکبر (۱۳۸۸). ارزیابی آثار کالبدی طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای غرب خراسان رضوی). مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، زاهدان، ۸ و ۹ مهر ماه ۱۳۸۸، صفحات ۶-۱.
- عنابستانی، علی‌اکبر؛ اکبری، محمدحسن (۱۳۹۱). ارزیابی طرح‌های هادی و نقش آن در توسعه‌ی کالبدی روستا از دیدگاه روستاییان (مطالعه‌ی موردی: شهرستان جهرم). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۴، شماره ۴، صفحات ۹۳-۱۱۰.
- غفاری، غلامرضا؛ حسین میرزایی؛ علیرضا کریمی (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین صنعت و کیفیت زندگی، توسعه روستایی، شماره ۱، دوره سوم، صفحات ۲۲-۱.
- غیاث‌وند، احمد؛ شهین خاصی (۱۳۹۲). کاربرد آمار و SPSS در تحلیل داده‌ها، انتشارات تیسرا، تهران، چاپ اول، جلد یک.
- کلاتری، خلیل (۱۳۸۲). پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی، شریف، تهران.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). سالنامه آماری: سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰ در استان آذربایجان شرقی. وزارت کشور، استانداری آذربایجان شرقی. معاونت برنامه‌ریزی، دفتر آمار و اطلاعات.
- مولائی‌هشجین، نصرالله (۱۳۸۶). تحلیل پیرامون اهداف، ضرورت‌ها و فرایند تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی با تأکید بر گیلان، چشم‌انداز جغرافیایی، شماره ۴، سال دوم، صفحات ۱۲۳-۱۰۵.
- وارثی، حمیدرضا؛ حمید صابری (۱۳۸۸). ارزیابی طرح‌های هادی روستایی در توسعه کالبدی روستا (مطالعه موردی روستاهای استان اصفهان). مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، زاهدان، ۸ و ۹ مهر ماه ۱۳۸۸، صفحات ۵-۱.
- Amekawa, Y. (2011). "Agroecology and sustainable livelihoods: Towards an integrated approach to rural development." *Journal of Sustainable Agriculture* 35(2): 118-162.
- Barke, M. (2004). "Rural tourism in Spain." *International journal of tourism research* 6(3): 137-149.
- Briedenhann, J. and E. Wickens (2004). "Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas—vibrant hope or impossible dream?" *Tourism Management* 25(1): 71-79.
- Buciega, A., et al. (2009). "The context of rural-urban relationships in Finland, France, Hungary, The Netherlands and Spain." *Journal of Environmental Policy & Planning* 11(1): 9-27.

- Marques, J. and N. Santos (2016). "Developing business tourism beyond major urban centres: the perspectives of local stakeholders." *Tourism and Hospitality Management* 22(1): 1-15.
- McAreavey, R. and J. McDonagh (2011). "Sustainable rural tourism: Lessons for rural development." *Sociologia ruralis* 51(2): 175-194.
- McGehee, N. G., W. Knollenberg and A. Komorowski (2015). "The central role of leadership in rural tourism development: a theoretical framework and case studies." *Journal of Sustainable Tourism* 23(8-9): 1277-1297.
- Messely, L., et al. (2010). "Regional identity in rural development: three case studies of regional branding." *APSTRACT: Applied Studies in Agribusiness and Commerce* 4(3/4): 19-24.
- Nair, V., U. T. Munikrishnan, S. D. Rajaratnam and N. King (2015). "Redefining rural tourism in Malaysia: A conceptual perspective." *Asia Pacific Journal of Tourism Research* 20(3): 314-337.
- Pamučar, D., G. Ćirović and D. Sekulović (2015). "Development of an integrated transport system in distribution centres: A FA'WOT analysis." *Technical Gazette* 22(3): 649-658.
- Phillips, W. J., et al. (2013). "Tourist word of mouth and revisit intentions to rural tourism destinations: A case of North Dakota, USA." *International journal of tourism research* 15(1): 93-104.
- Privitera, D. (2010). "The importance of organic agriculture in tourism rural." *Applied Studies in Agribusiness and Commerce*, Agroinform Publishing House, Budapest: 59-64.
- Sandbrook, C. G. (2010). "Putting leakage in its place: the significance of retained tourism revenue in the local context in rural Uganda." *Journal of International Development* 22(1): 124-136.
- Su, B. (2011). "Rural tourism in China." *Tourism Management* 32(6): 1438-1441.
- Su, B. (2013). "Developing rural tourism: The PAT program and 'nong jia le' tourism in China." *International journal of tourism research* 15(6): 611-619.
- Tian, M., Q.-w. Min, W.-j. Jiao, Z. Yuan, A. M. Fuller, L. Yang, Y.-x. Zhang, J. Zhou and B. Cheng (2016). "Agricultural Heritage Systems Tourism: definition, characteristics and development framework." *Journal of Mountain Science* 13(3): 440-454.
- Xiao, L. (2010). "Low Carbon Tour A Future Rural Tourism Model of Beijing [J]." *Social Science of Beijing* 1: 42-46.
- Cawley, M & D. A. Gillmor (2008). "Integrated rural tourism: Concepts and Practice." *Annals of Tourism Research* 35(2): 316-337.
- Chuang, S.-T (2010). "Rural tourism: Perspectives from social exchange theory." *Social Behavior and Personality: an international journal* 38(10): 1313-1322.
- Croy, W. G. (2010). "Planning for film tourism: Active destination image management." *Tourism and Hospitality Planning & Development* 7(1): 21-30.
- Dyer, P., et al. (2007). "Structural modeling of resident perceptions of tourism and associated development on the Sunshine Coast, Australia." *Tourism Management* 28(2): 409-422.
- Ferguson, L. (2011). "Tourism, consumption and inequality in Central America." *New Political Economy* 16(3): 347-371.
- Horng, J.-S. and C.-T. S. Tsai (2010). "Government websites for promoting East Asian culinary tourism: A cross-national analysis." *Tourism Management* 31(1): 74-85.
- Ibrahim, Y and A. R. A. Razzaq (2010). "Tourism Homestay program and rural community development in Malaysia." *Journal of Ritsumeikan Social Sciences and Humanities* 2: 7-24.
- Ionel, B. (2013). "The factors appearance and development of rural tourism." *The Journal of the Faculty of Economics-Economic* 1(1): 750-758.
- Ionel, B. (2013). "The factors appearance and development of rural tourism." *The Journal of the Faculty of Economics-Economic* 1(1): 750-758.
- Karanasios, S. and S. Burgess (2008). "Tourism and Internet adoption: a developing world perspective." *International journal of tourism research* 10(2): 169-182.
- Knickel, K., et al. (2009). "Towards a better conceptual framework for innovation processes in agriculture and rural development: from linear models to systemic approaches." *Journal of Agricultural Education and Extension* 15 (2): 131-146.
- Komppula, R. (2014). "The role of individual entrepreneurs in the development of competitiveness for a rural tourism destination—A case study." *Tourism Management* 40: 361-371.
- Latorre, M. L. (2014). "Catalan-ness (es) in the Catalan Countries." *Catalan Social Sciences Review*: 1-14.
- Lumsdon, L (1997). "Tourism marketing international Thomson Business press London. Vol1, pp 1-18